

ВІДГУК

офіційного опонента про дисертацію Ліннік Олени Олегівни «Система підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи» подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

У період глобальних змін освіта стає одним з найважливіших чинників прогресу і вчитель як носій загальнолюдських і суспільних цінностей, як творець особистості, привертає особливу увагу суспільства. Сучасна педагогічна освіта поступово переорієнтовується з когнітивно зорієнтованої моделі підготовки фахівців на особистісно зорієнтовану, побудовану на засадах суб'єкт-суб'єктної взаємодії, співпраці, партнерства всіх учасників освітньо-виховного процесу. У цьому контексті особливого значення набуває формування суб'єктної позиції майбутніх учителів початкової школи як провідного компонента їхньої готовності до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями. Це зумовлює необхідність розроблення проблеми обґрунтування теоретико-методичних засад особистісно-смислового наповнення професійної підготовки майбутнього вчителя як необхідної умови організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи, що передбачає побудову відповідної системи на різнорівневому методологічному підґрунті, а також розробку технології її реалізації в професійно зорієнтованому освітньому середовищі ВНЗ. Її актуальність підтверджується законодавчими документами, прийнятими на початку XXI століття, у яких передбачено докорінну перебудову освіти з урахуванням сучасних тенденцій соціокультурного розвитку суспільства через отримання вищими навчальними закладами автономності, забезпечення гнучкості та динамічності освітнього процесу, зорієнтованого на формування компетентного фахівця.

Здобувачем обґрунтовано актуальність, теоретичну й практичну значущість проведеного дослідження через достатньо всебічне розкриття ступеня розробленості проблеми, що представлено у вступі. Позитивним є те, що у процесі викладу основних наукових результатів відчувається прагнення

О.О. Ліннік вирішити виявлені суперечності, що є одним з найсуттєвіших показників якості проведеного дослідження.

Глибокий аналіз психологічних і педагогічних досліджень дозволив здобувачеві правильно визначити науковий апарат дослідження. Зокрема, його предмет логічно узгоджується з об'єктом і метою. Коректно сформульовано завдання дослідної роботи, а також гіпотеза як структурний елемент дослідження, якій до того ж притаманні інструментальність та достатня прогностичність.

Реалізуючи завдання дослідження, здобувач ґрунтує свої наукові міркування на фундаменті теоретико-методологічного опрацювання даних філософії, психології, педагогіки професійної освіти, у тому числі підготовки педагогічних кадрів для початкової освіти. Слід відмітити доцільність методів набуття та опрацювання отриманої інформації. Структура дисертації виправдана логікою дослідження.

Більш детальне вивчення результатів дослідження О.О. Ліннік засвідчило наступне. Аналітично-рефлексивний аналіз наукової літератури та узагальнення положень наукових підходів на чотирьох рівнях методології (культурологічний, аксіологічний, системний, синергетичний, суб'єктно-діяльнісний, середовищний, компетентнісний, герменевтичний, діалогічний), дозволили сформулювати основні концептуальні ідеї, на яких базується дослідження, а саме: освітнє середовище, здатне до саморозвитку; створення культурно-сислового поля в освітньому середовищі є змістом суб'єкт-суб'єктної взаємодії; діалог суб'єктів є засобом упорядкування інформації в освітньому середовищі, а також засобом взаємозбагачення культурними смислами; суб'єкт-суб'єктна взаємодія вчителя та учнів є основним смислом навчального процесу; суб'єкт навчання має можливість вибору траєкторії власного розвитку.

Аналіз поняття «суб'єкт-суб'єктна взаємодія» дозволив здобувачеві, вибудувати ієрархію форм взаємодії між учасниками навчального процесу: від автономної дії, через вплив, супровід до співпраці, що створює теоретичні засади для виокремлення рівнів готовності майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи і є важливим аспектом дослідження.

У результаті вивчення спеціальних досліджень, здобувачем здійснено аналіз професійно зорієнтованого освітнього середовища ВНЗ, що дозволило виокремити такі його компоненти: програмно-стратегічний, ціннісно-змістовний, організаційний, технологічний, інформаційно-комунікативний, особистісно-смісловий, результативний, які стали основою для побудови функційної системи підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи.

Охарактеризовані здобувачем ознаки суб'єктності та суб'єктної позиції вчителя початкової школи стали основою для визначення базового поняття «готовність майбутнього вчителя початкової школи до суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями», яку визначено інтегративним особистісним новоутворенням професійно-особистісної сфери майбутнього вчителя, що забезпечується сформованою суб'єктною позицією, комунікативним досвідом, теоретичною обізнаністю, ціннісно-смісловим ставленням до суб'єкт-суб'єктної взаємодії й зумовлює успішність її організації в роботі з учнями початкової школи.

Аналіз теоретичних досліджень дав змогу обґрунтувати такі компоненти професійної готовності майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи: мотиваційний, ціннісний, особистісний, когнітивний, операційний, комунікативний, оцінний. На їх підставі виокремлено критерії та показники готовності майбутніх учителів початкової школи до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями, зокрема: мотиваційно-ціннісний, особистісний, когнітивний, операційно-комунікативний, рефлексивний. Із урахуванням сутнісних характеристик критеріїв та показників схарактеризовано рівні готовності майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи: об'єктний, об'єкт-суб'єктний, суб'єктно-функційний, суб'єктно-діяльнісний, перетворювальний.

Не викликають заперечень обрані здобувачем методики для діагностування готовності студентів до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії, зокрема застосовано авторські із застосуванням методів тестування, аналізу педагогічних

ситуацій, опитування, анкетування, аналізу навчальних та наукових досягнень, експертного оцінювання; адаптовано та розроблено спеціальні методики.

Виваженість, ретельність та творчий підхід здобувачки виявився, коли вона розробляла систему підготовки майбутнього вчителя до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями початкової школи. Система базується на стратегічних принципах: саморозвитку, культуровідповідності, суб'єктної зорієнтованості, ціннісно-сислового ставлення до взаємодії, орієнтації навчання на цінності професійного середовища та реалізується в чотири етапи: адаптивно-мотиваційний, проблемно-пізнавальний, операційно-технологічний, проектувально-творчий, які співвідносять з рівнями підготовки і, відповідно, становленням суб'єктної позиції майбутнього вчителя початкової школи.

Достатньою за обсягом й цілком логічною є емпірична частина дослідження. Розроблена і впроваджена технологія, що базується на тактичних принципах: текстоцентризму, співпраці суб'єктів у всіх сферах діяльності, свободи вибору траєкторії розвитку, діалогізації освітнього середовища; передбачає особистісно смислове наповнення підготовки майбутнього вчителя до суб'єкт-суб'єктної взаємодії шляхом реалізації педагогічних умов. Розроблена технологія є інструментом, який дозволяє викладачу реалізувати систему, наповнюючи її змістом відповідно до конкретної дисципліни.

Технологією передбачено чотири етапи реалізації розробленої системи: адаптивно-мотиваційний, проблемно-пізнавальний, операційно-технологічний, проектувально-творчий, які апробовано під час формувального експерименту. Відповідно, провідною діяльністю на першому етапі було спілкування, на другому – навчання, на третьому-четвертому – навчально-пізнавальна діяльність; на п'ятому – квазіпрофесійна діяльність. Перехід на кожний наступний етап передбачав створення ситуації вибору траєкторії розвитку для майбутнього вчителя початкової школи та відповідальності за кінцевий результат.

Експериментально перевірялись обґрунтовані педагогічні умови, що сприяли реалізації авторської системи, зокрема: реалізація діалогу на різних рівнях взаємодії у професійно зорієнтованому освітньому середовищі ВНЗ;

поетапне формування суб'єктної позиції в майбутнього вчителя початкової школи у вимірах права вибору індивідуальної траєкторії розвитку; застосування текстів як засобу проблематизації змісту підготовки майбутнього вчителя початкової школи; забезпечення в програмі педагогічних практик завдань дослідно-рефлексивного характеру. Інтерактивні форми та методи організації навчального процесу забезпечували успішність реалізації педагогічних умов, що відстежувалась шляхом проміжного оцінювання та контрольної діагностики готовності майбутнього вчителя початкової школи до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями на різних етапах професійної підготовки.

До переваг роботи О.О. Ліннік можна віднести її безсумнівне практичне значення, яке полягає у тому, що розроблено та апробовано методичні рекомендації для викладачів ВНЗ щодо застосування технології реалізації системи; навчальні та навчально-методичні посібники для студентів, змістовно зорієнтовані на вивчення дисциплін професійно-педагогічної підготовки відповідно до цілей розробленої системи; розроблено посібник з організації педагогічної практики студентів із застосуванням дослідно-рефлексивних завдань, посібники для вчителів початкової школи із застосування варіативних курсів, що сприяють побудові суб'єктсуб'єктної взаємодії з учнями, розроблено низку робочих зошитів щодо організації самостійної творчо-пошукової роботи студентів, які передбачають застосування методів моделювання, проектування, розв'язання методичних завдань; програму спецкурсу «Філософія для дітей» для студентів освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Аналіз результатів формувального етапу дослідно-експериментального навчання здійснювався на основі використання методів математичної статистики і підтвердив прогностичність концептуальних підходів щодо розробки і впровадження авторської системи. Контрольне діагностування, проведене після впровадження розробленої системи, передбачало порівняльний аналіз динаміки готовності майбутніх учителів початкової школи до організації суб'єкт-суб'єктної взаємодії з учнями та дозволило виявити такі результати: найбільш значну перевагу результатів студентів експериментальної групи над результатами

учнів контрольної групи констатовано за когнітивним та операційно-комунікативним критеріями; найменші зміни показників відбулися за мотиваційно-ціннісним критерієм.

Дисертаційна робота оформлена згідно вимог ДАК України. Основні її положення знайшли відображення у публікаціях О.О. Ліннік, кількість яких відповідає існуючим вимогам. Текст дисертації ідентичний змісту автореферату, відповідає спеціальності, за якою вона подана до захисту.

Вищезазначене дозволяє стверджувати, що представлена дисертаційна робота є самостійним, завершеним науковим дослідженням, результати якого мають важливе теоретико-методичне і практичне значення для розв'язання завдань удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх вчителів початкових класів.

Позитивно оцінюючи дисертаційну роботу в цілому, вважаємо за необхідне висловити деякі зауваження та побажання:

1. У параграфі 1.3. аналізується теорія та технологія підготовки майбутнього вчителя початкової школи до суб'єкт-суб'єктної взаємодії, зокрема поняття «концепції» (теорії навчання) і «технології» вживаються як синонімічні? Чи доцільно було у назві параграфа і таблиці 1.3 вживати поняття «технологія».

2. У параграфі 2.3 проаналізовані компоненти, критерії і рівні готовності до суб'єкт-суб'єктної взаємодії майбутніх учителів початкової школи. Натомість характеристика рівнів представлена тільки у таблиці 2.5, яка за своїми обсягом мала б бути у додатках, а у змісті параграфа бажано було б зазначити на основі чого визначені рівні і проаналізувати їх.

3. У параграфі 2.4 дуже загально проаналізовано стан підготовки, на основі аналізу Закону «Про вищу освіту» і навчальних планів, а бажано було б проаналізувати навчальні програми дисциплін, які сприяють або не сприяють такій підготовці.

4. На першому етапі формувального експерименту адаптивно-мотиваційному, в цілому правильно визначена мета і завдання щодо необхідності забезпечити мотивацію до взаємодії в навчальному процесі, адаптацію до

освітнього середовища ВНЗ, однак у цьому аспекті бажано було б приділити увагу характеристиці особистісних якостей студента першого курсу.

5. У окремому параграфі бажано було б представити структуру змісту, який сприяє формуванню суб'єкт-суб'єктної взаємодії та проаналізувати його.

6. Чи існує досвід суб'єкт-суб'єктної взаємодії у загальноосвітній школі за кордоном і чи готують майбутнього вчителя до неї?

Проте зазначені зауваження не зменшують високу наукову значущість дисертаційного дослідження, яке є концептуальним, цілісним, системним, завершеним, що робить вагомий внесок у розвиток теорії та методики професійної освіти. Отримані автором результати можуть бути використані у процесі розробки навчальних планів та програм для спеціальності «Початкова освіта» освітньо-кваліфікаційних рівнів «бакалавр» з дисциплін педагогічного циклу, а також у системі підвищення кваліфікації вчителів початкової школи.

Загальний висновок. Дисертаційне дослідження теоретично і методологічно обґрунтовано, має безперечну наукову новизну, теоретичну і практичну значущість, є завершеним самостійним дослідженням, повністю відповідає вимогам до докторських дисертацій, а її автор Ліннік Олена Олегівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з наукової роботи
Інституту педагогічної освіти і
освіти дорослих НАПН України

Л.О. Хомич

